

ВАСИЛЬ БОНДАР: «ТРЕБА ЙТИ В КОЧЕГАРИ ЧИ СТОРОЖІ...»

Далеко не кожен письменник уявляє, який його «портрет» протягом життя формують науковці літературно-меморіального музею І.К. Карпенка-Карого в надрах своїх довідкових картотек. Ось давайте разом зазирнемо в іменну картотеку відомого прозаїка, публіциста, багаторазового лауреата і багаторічного керівника обласної письменницької організації Василя Бондаря.

За рубрикою «Фото 80-х, 90-х і 2000-х років» - опис півсотні різних фото - персональних і групових. За роздільниками «Газети» та «Журнали» - по півсотні карток з описом публікацій В. Бондаря, починаючи з 90-х і донині - у різних газетах і журналах України, в т.ч. і перекладів з російської та білоруської. Адже багато хто з літераторів у нього під аналітично-критичним «мікроскопом». Нарешті за рубрикою «Твори В. Бондаря» і він сам потрапляє під наш «мікроскоп». А вивчати є що, хоч чимало вже і вивчено.

Нинішні та майбутні дослідники творчості чи просто зацікавлені потенційні читачі знайдуть для себе відомості про видані ним книги прози: «Камінь від хандри», «Одвідини», «Смарагдові китиці у воді» та книги публіцистики: «У пошуках слова», «У пошуках слова значущого». Хто цим не задовольниться, хай звернеться до рубрики «Збірки, в яких друкувався В. Бондар». Це і двотомник «Блакитні вежі», і довідники «15 x 15», та «20 x 20», альманахи і збірки: «До храму власної душі», «Золоте поле», «Із сивого покоління», «Тарасові шляхи Приінгулля», «Свята вода», «Тарас Шевченко в моєму житті», «Українська література сьогодні», «Час чорного ворона», «Шевченкіана степова», «Я обрав свій шлях» та ін.

Із картотеки дізнаємось, що серед музейних експонатів і упорядковані В. Бондарем відомі видання: «Голоси із 33-го», «Ми, переможені Чорнобилем», «OST - тавро неволі», «Письменництво - важкий хрест чи лавровий вінець?», «Рух. Початок».

Про нього написано більше двох десятків літературно-критичних статей. Є в музеї і зразки авторських рукописів, різних літературних документів, подаровані ним листи письменників.

Але це, як кажуть, скупі факти творчої біографії. Слово – гостю проєкту.

– Що тобі більше подобається: брати чи давати інтерв'ю? Назви, коли і кому давав інтерв'ю.

– Звичайно, брати. Інтерв'ю – мій улюблений жанр у журналістиці. Бо як ні в якому іншому так не розпитаєш людину про її радощі, успіхи, проблеми, гризоти. Звісно, треба вміти розговорити людину, яким би інтравертом вона не була. Але й не передати куті меду в похвалах, не образити інтерв'юера. І головне розкрити особистість, зацікавити майбутнього читача. Особливий жанр. Багато хто з журналістів молодих-недосвідчених вважають, що жанр найпростіший: запитуй, а тобі відповідають. Отоді й виходить, що і питання банальні, і відповіді пісеньки чи повторювані. Журналіст-письменник перед тим, як робити запит на інтерв'ю, має про об'єкта знати чи не більше, ніж він сам про себе знає: отоді буде й інтрига, і відкриття.

Сам я давав кілька разів інтерв'ю і майже завжди їх редагував. Після того, як якогось разу записану зі мною розмову не міг пізнати на папері. Бо одна справа розмова жива, в якій багато повторів, мовних огріхів, пропусків фактів чи уривки фраз, а зовсім інше – записати її на папері. Ідеально було б за тією відомою формулою, що хто точно мислить, той точно й викладає свої думки. Не завжди так. Тому читачеві треба подати сіль мовленого, аби читалось, як дихається.

А були інтерв'ю і газетні, і радійні, і телевізійні.

– **Нагадай про твої інтерв'ю з письменниками України у «Вежі». Чи не хочеш повторити таке анкетування, наприклад, із ровесниками незалежної України – новою генерацією?**

– То був різновид інтерв'ю: анкетування. Всі вони, анкетні відповіді, за винятком однієї, вийшли окремою книгою «Письменництво: важкий хрест чи лавровий вінець?» у столичному видавництві «Ярославів Вал» (2010) – 40 дуже цікавих розповідей про методологію прозової творчості найкращих письменників початку XXI століття в українській літературі. У післямові до того анкетування я назвав кількох, з якими не вдалося з тих чи інших причин домовитися про сповідальність (хтось колував піч, хтось обіцяв і не виконав обіцянки, а хтось проігнорував периферійного допитливого). Нині майже половини тих, хто відгукнувся, немає серед живих, а відповіді їхні будуть прочитуватись не одним поколінням молодих прозаїків.

Повторитись із новою генерацією? Серед них іще неросло стільки, аби вони склали окрему книгу. Бо це мають бути мої улюблені творці. Не все, що творять нині молоді, я сприймаю за мистецтво слова. Врешті, хай нова генерація творить свою добу і своє «Письменництво...». Це не мій винахід, в усіх літературах є щось подібне.

– **Згадай головні віхи твого спілчанського правління у незалежній державі.**

– Від середини червня 1995 року до середини червня 2015-го: з видань «15x15» і «20x20», «Шевченкіана степова», двотомна хрестоматія «Блакитні вежі», ініціювання встановлення пам'ятників та меморіальних таблиць письменникам краю (перелік довгий від В. Винниченка до Л. Куценка), Міжнародне шевченківське свято «В сім'ї вольній, новій» (2005), проведення «Фестивалю української новели» (2013), наради молодих літераторів краю (понад десятків)... Ось в останні роки (з листопада 2016-го) започаткували літературні десанти в райони області і в сусідні області, але пандемія перебила, загальмувала нам цей цікавий проект.

– **Як гадаєш: чим схожі і відмінні керівництво спілкою при Г. Клочеку, В. Панченку, В. Кобзареві, О. Косенкові і твоєму?**

– Ці відмінність чи схожість має коментувати хтось інший. Мені завжди було цікаво працювати з усіма, хто живе літературою. Траплялось, правда, що дехто брався наплювати в наш борщ, але більшість таки в організації притомні, совісні, талановиті, відповідальні.

– **Який напрямок діяльності у якості літературного керівника тобі найближчий: планування, звітність, редагування «Вежі» і наших книг, проведення конкурсів, фестивалів, презентацій, особиста дружба і співпраця з письменниками і т.п.?**

– Все важливо.

– **Твої нечасті публікації щоденників читання – для мене найкраща критика й літературознавство. Чи не пора видати книгу?**

– Ну, чому нечасті? Щомісяця уже другий рік поспіль виходить в віртуальний ефір на сайті «Кропивницький: час-time» літературна сторінка «Середмістя» (колись така з'являлась друком у «Вечірній газеті» за редакторства Володимира Вакулича) і в кожній кілька абзаців мого читачького щоденника «Мережані закладки». А ще вони публікувались минулими роками у

часописах «Літературний Чернігів», «Вежа» (Кропивницький), «Холодний Яр» (Черкаси), «ХарківЛІТ», нинішнього року обіцяли публікації «Буковинський журнал» (Чернівці) та «Березіль» (Харків).

Щодо книги, то за два десятиліття писання таких читацьких імпресій можна було б і два томи видати, але за нинішньої ситуації з книговидаванням в Україні, з державною підтримкою чи швидше з неувагою до літератури... За власний кошт? З травня минулого року в обласних письменницьких організаціях жодна посада не оплачується, навіть голови. Моєї пенсії ледве на харчі та комунальні послуги вистачає. Треба йти в кочегари чи сторожі...

– У тебе багато близьких друзів – колег по перу – наставників, ровесників, молоді. Виокрем найяскравіших.

– Я вже в такому віці, що більшість дорогих моєму серцю людей – на жаль і печаль, за межами земного буття: новеліст найвищого світового гатунку Микола Кравчук, романіст Василь Захарченко, автор «Вічного Івана» Віктор Міняйло, поет Іван Драч, мемуарист Іван Гнатюк, автор знаменитої пісні «До українців» Віктор Баранов, автор неповторних «Дзеркал» Михайло Слабошпицький, Леонід Куценко, Володимир Панченко... А живі іще трудяться в Чернігові, Одесі, Львові, Вінниці, Києві, Харкові, Сумах, Хмельницькому, в Аргентині, Ізраїлі, США, по селах і містах рідного Приінгулля, де я розміняв уже свій п'ятий десяток у любові й надії та радості.

– Озирнись на «Вежу»: з чого починалась, які позитивні зміни, перспективи.

– «Вежа» починалась із райдужних перспектив, за чверть століття видано 42 числа, з яких можна писати історію літератури рідного краю. Я не раз звертався до обласної влади збільшити обсяг видання, періодичність, але такий час, що демократично обрані провідники краю не усвідомлюють того, що терен найбільшою мірою увічнюють люди творчі (література, музика, мистецтво) – а від них же, керівників, залежить підтримка снаги, та... Сьогодні літератори-художники, навіть талановиті журналісти – найупослідженіші творці, вже починає творити покоління тих, для кого невідоме слово «гонорар». Не знаю, куди ми прямуємо...

– 30 років Незалежності – так небагато начебто, але який бурхливий час боротьби, майданів, відторгнення Криму, Донбасу, війна. Як причастилось до цього твоє перо і перо твоїх колег?

– Переважно у публіцистиці. Але є трохи і в художній прозі: наприклад, оповідання «Подолиста сьомий день», «Хвилина мовчання», «Подарунок губернаторові на прощання», «Помста абреків», «Прапороносці», у повістях торкався сучасності; нинішнього літа написалось оповідання «Кожух із того світу» – з пережитого...

З колег найшвидше і найточніше реагують на сьогодення поети – Антоніна Царук, Володимир Могилюк, Олександр Косенко, Володимир Яремчук, прозою – Інна Немирович, Валерій М'ятович, Ольга Кирилук, Надія Гармазій, влучною гумористично-афористичною фразою Борис Ревчун... Однак найбільші здобутки – таки в публіцистиці: Броніслав Куманський, Юрій Матівос, Генадій Рибченков, Світлана Орел. Намацують своє слово, свої тверді плаї протоптують і молоді – Кирило Поліщук, Олена Горобець, Любов Єременко, Оксана Буянова, Катерина Сокол, Андрій Яцкул, Микола Романюк (оце і є те покоління, яке майже не відає терміну «гонорар», але творить на рівні вищих партитур).

– Літературні премії – болюче питання, але розвивати його слід і примножувати. Як плануєш, чиї імена варто увічнювати?

– Так, випало мені ініціювати в краї заснування літературних премій імені Євгена Маланюка, імені Арсена Тарковського, імені Леоніда Тендюка, літературний конкурс для молодих імені Валерія Гончаренка. Разом із спілчанами, зрозуміло. Літературні премії – це чи не єдине, що бодай трохи підтримує літераторів фінансово у їхній творчості. І розвивати цю тенденцію треба й надалі.

А що питання й болюче... Неминуче так стається мало не щороку, що у змаганнях визначаються не тільки перші, а й четверті та п'яті. А отже – і невдоволення, й інсинуації, й сварки-суперечки. Абсолютно ідеальних рішень не буває навіть при найавторитетніших членах конкурсних комісій. З одним мені важко змиритися, коли один чи двоє горластих із громади

вирішують за колектив. А гарант чесних голосувань і розпорядник коштів піддається на комісарські вискоки суперпатріотів, а по суті некомпетентних підбурювачів. Читаюча публіка мене зрозуміє, хоч я й не називаю конкретних прізвищ.

– **Співпраця із владою. Порівняй нас та інші області. З якими керівниками ти підтримуєш стосунки?**

– Підтримував стосунки з усіма, які таких стосунків прагнули також, принаймні не відхиляли. З приємністю пригадую розмови письменників у владних кабінетах із очільниками області Валерієм Михайловичем Кальченком, Миколою Олексійовичем Сухомлином, Михайлом Володимировичем Башкіровим, Миколою Михайловичем Ковальчуком, Сергієм Анатолійовичем Кузьменком, із міським головою Андрієм Павловичем Райковичем... І з керівниками департаментів культури, освіти, молоді у письменників були майже завше тісні і продуктивні стосунки. Були, звичайно, випадки, коли керівники-підкерівники втручались у наші громадські справи, сіяли розбрат, але то – одиничні факти, про які найменше хочеться говорити.

У своєму офіційному листуванні я не раз звертався до керівників області за сприянням, киваючи на стосунки влади і письменників Вінниччини, Одещини, Івано-Франківщини, хоча таких порівнянь вони не люблять: у нас, мовляв, специфічні умови і треба виходити з них... Але ж чому економічно бідніша область виділяє у два-три рази більше коштів на книгодрукування, ніж наша? Чи в нас талантами обділена земля?!

– **Правління НСПУ, будинки творчості, літературні газети – твій погляд на це все – знизу вгору?**

– Як член президій і правлінь Національної спілки письменників України я набачився всього і всякого: від щирих вшанувань патріархів літератури, захоплюючих трибунних виступів чи жартівливих перегуків майстрів слова у мандрах по країні до безпардонних підтасувань членів журі, які займали найвищі посади в спілчанській ієрархії, й аж до того, що доводилось розбороняти на цих засіданнях секретарів та голів, які брали один одного за барки. Не ідеалізую письменницьке товариство як і всяку громаду людську. Все це колись, певно, проклянуть у спогадальних текстах.

Будинки творчості сьогодні уже не мають того змісту й результату, якими вони були у 80-их роках, коли я брав участь у нарадах молодих літераторів: вся увага літературного істеблішменту була прикована до того спілкування з майбутнім літератури. З яким розмахом це все творилось – на пів місяця, на тиждень. І яке це дарувалось щастя новобранцям спілкуватись тет-а-тет із Олесем Гончаром, Павлом Загребельним. Олексою Коломійцем, Дмитром Павличком, Анатолієм Дімаровим, Євгеном Гуцалом, Валерієм Шевчуком...

Нині будинки творчості слід засновувати в регіонах і як позитивний сигнал пролунали недавно на вечорі пам'яті Віктора Погрібного заяви кількох діячів області про майбутнє літературної резиденції в Арсенівці на Великій Вісі.

«Літературну Україну» передплачую і читаю зі студентських років. Тепер ще й «Українську літературну газету». І не можу зрозуміти тих у літературі, які не передплачують... Врешті, за теперішньої бідності можна зрозуміти. Але це наше життя – літературне. Як окреме від усіх життів. Як же в ньому не бути, не заглядати, що там коїться?

– **Щороку в тебе липень особливий. Кілька слів про нинішній.**

– Розкажу про це охоче. Майже усі свої художні твори я написав у рідному селі – Теліжинці на Київщині. Раніше у відпустках, а з 2006-го щороку весь серединний місяць літа я проводжу там. Окрім писання та спілкування з земляками, один день протягом усього світлового часу велосипедом мандрую зі своїми молодими родичами на велосипедах по селах Київщини-Вінниччини-Черкащини. Об'їздив мало не всі байраки-ставки-гайки-лісосмуги в радіусі 40-50 кілометрів. З торішнього літа мені й дружині пізнавати Україну допомагає син Устим, який напередодні моїх творчих вакацій везе нас автомобілем за визначеним маршрутом у незвідані мною літературні місця: торік ми відвідали батьківщину Нечуя-Левицького село Стеблів на Черкащині та м.Богуслав на Київщині, де тривалий час проживала Марко Вовчок. Нинішнього липня такі мандри тривали чотири дні: ми відвідали могилу мого товариша по «Молодому комунару» Миколи Черненка та зустрілися з його старенькою, 84 роки, матір'ю; Микола у 42

роки переступив вічну межу (с. Хомутець Брусилівського району на Житомирщині) – його багато хто в нашому краї пам'ятає: він працював у майже всіх кіровоградських газетах у 80-90-х роках, редагував «Кіровоградські вісті» та «Україну-Центр». Гостювали у Надії Черненко, його дружини, журналістки, в Коростишеві і у фотокореспондента «Молодого комунара» останнього його десятиліття Василя Гриба у найдальшому від обласного центру районі, Олевському, аж під Білоруссю – неймовірні красоти Полісся відкривали ми для себе, річки Тетерів та Уборть, яка біжить до Прип'яті на кордоні.

Мій сентимент до Житомирщини такий глибокий тому, що в 1978 році два місяці я як студент Шевченкового університету стажувався в обласній газеті «Радянська Житомирщина»; у бібліотеці, яка носить нині ім'я Василя Земляка, тоді взяв для читання книгу кіноповістей «Криниця для спраглих» та «Іду до тебе» Івана Драча – і аж тепер повернув її, подарувавши житомирянам навзаєм торбу книг сучасних письменників нашого степового краю. Була зустріч за участю житомирських майстрів слова, бібліотекарів, читачів, були спогади, був обмін досвідом на рівні керівників творчих спілок. Ми відвідали кілька музеїв у Житомирі (літературний і конструктора космічних кораблів Сергія Корольова), розкішний парк із скульптурами Віталія Рожика у Коростишеві, костюл у Бердичеві, де брали шлюб Бальзак із Евеліною Ганською... Мандрівка в молодість – мовлячи словами славетного поета з Поліського краю Максима Рильського.

І в Теліжинцях липень, як завжди, був у мене продуктивний: написав троє оповідань, які восени подам у друк.

– І насамкінець: як тобі бачиться розвиток нашого музею в сенсі туристичної привабливості?

– В порівнянні з іншими міськими нашими музеями ви маєте суттєву перевагу: територію за будівлею музейного корпусу. Вона, зрозуміло, значно менша, ніж колись належала родині Тобілевичів, однак і такою дає вам шанс на фантазії і реалії. І сьогодні тут затишно: в тіні під дорідними грушами і японською трояндою, на зеленому лужку з пахучими флоксами і петуніями, ще й при мізерній копанці з татарським зіллям та рожевою квіткою латаття (до речі, диких квітів у вашому саду небагато: ще б волошок розвели, ромашок, конвалій, нарцисів, братиків...). А чом би не побудувати на цій території невелику сцену, яка приваблювала б артистів і режисерів для рекламних імпрез та ювілейних заходів? І поети могли б читати вірші на кону, конкурси художніх декламаторів можна було б проводити. Музеєві вашому бракує монументальної скульптури (самого Івана Карповича чи його сімейства, або Бонавентури-копача чи Омелька без коней і кобеняка, з одним батогом у руках), до якої воліли б прийти сфотографуватись молодята, що беруть шлюб, чи гості міста, а заодно й зали музею одвідали б... Запровадьте акцію «Перше прочитання», коли поети-прозаїки-драматурги хотіли б оприлюднити свій новий твір саме у стінах музею великого майстра й людинолюба...

Затитувала науковиця музею Антоніна Корінь

На фото:

В. Бондар під час презентації виставки «Карби духовної пам'яті: музейні автографи»

В. Бондар у саду літературного музею з директором Ларисою Хосяїною та науковицею Антоніною Корінь

Опубліковано:

газета «Народне слово», 26.08.2021